УДК 332.1

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

МИХАЙЛОВА О.С., к.е.н.,
Полтавська державна аграрна академія

У статті «Державна підтримка інноваційної діяльності» Михайлової О.С. подана сучасна ситуація щодо інноваційного розвитку, та рівня державної підтримки. Розглянуті проблеми створення інноваційних кластерів. Ключові слова: інновації, інвестиції, кластер, регіон.

In the article «State support of innovative activity» of Mihaylovoy O.S. is given modern situation in relation to innovative development, and level of state support. The problems of creation of innovative clusters are considered. Keywords: innovations, investments, cluster, region

Постановка проблеми. Питання переходу України до інноваційно-інвестиційної моделі розвитку привертає до себе більшу увагу науковців, політиків, підприємців. Криза поставила підприємства в такі умови функціонування, які негативно вплинули на розвиток інвестиційної та інноваційної діяльності, а всі розроблені стратегій виявилися не потрібними та неконкурентоспроможними. Тому створення соціально-економічних стимулів для розвитку інноваційної моделі національної економіки стає одним із пріоритетних завдань економічної політики держави.

Постає завдання розробки нових стратегічних моделей для активізації інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств в умовах кризи з метою забезпечення їх роботи та підтримки конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням активізації інвестиційної та інноваційної діяльності присвячено багато наукових праць провідних українських вчених, таких як О.Василенко, В.Геєць, А.Череп, О.Носова, В.Осецький, О.Кришан, Н.Краснокутська, Л.Федулова, В.Александрова, М.Скрипниченко, П.Лайко, М.Кулаєць, М.Макаров та інших. Більшість праць присвячені розробці державної програми стимулювання інноваційної та інвестиційної діяльності, аналізу інноваційної активності вітчизняних підприємств, розробці методології інноваційно-інвестиційної

діяльності. В сучасних умовах актуальності набувають питання стратегічної орієнтації інвестиційної і інноваційної діяльності підприємств саме з урахуванням загострення системної економічної кризи.

Виклад основного матеріалу. Важливим напрямом розвитку інноваційного інвестування в Україні стало створення законодавчої бази, яка забезпечує формування і проведення в державі узгодженої науково-технічної політики, ефективне функціонування і розвиток сфери досліджень і розробок, поглиблення її зв'язків з виробництвом в умовах переходу від директивних методів управління до ринкових відносин. Уже в перші роки незалежності Верховною Радою України було прийнято ряд законів, спрямованих на регламентацію наукової і науково-технічної діяльності, зокрема "Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності" (1991), "Про наукову і науково-технічну діяльність" (1991), "Про науково-технічну інформацію" (1993), "Про наукову і науково-технічну експертизу" (1995). Початкові умови для формування вітчизняної системи захисту інтелектуальної власності були визначені Законом "Про охорону прав на винаходів і корисних моделей" й іншими, пов'язаними з ним, наприклад, "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" та інші. Проте, тривалий час інноваційному законодавству України була властива певна фрагментарність і непослідовність. Лише у 1999 р. Верховною Радою України була прийнята Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України. Базовий закон у цій сфері "Про інноваційну діяльність" вступив у дію після його підписання Президентом в 2002 році. Закон визначає мету і принципи державної інноваційної політики. «Головною метою державної інноваційної політики визнається створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку і використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, виробництва і реалізації нових видів конкурентоздатної продукції» [1]. Крім того, Закон визначає правові, економічні і організаційні основи державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і направлений на підтримку інноваційної моделі розвитку економіки України. Згідно із Законом, державну підтримку отримують суб'єкти господарювання усіх форм власності, які реалізують в Україні інноваційні проекти, і

підприємства усіх форм власності, які мають статус інноваційних[1].

Основними принципами державної інноваційної політики Законом України "Про інноваційну діяльність" визначено:

- орієнтацію на інноваційний шлях розвитку економіки України;
- визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку;
- формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності;
- створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково- технічного і інноваційного потенціалу;
- забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності;
- ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності,
- підтримку підприємництва в науково-виробничій сфері.

Інновації забезпечують більш високий рівень віддачі, що стає найважливішим чинником конкурентоспроможності країни в системі світового господарювання. Розвинуті країни стали багатими саме завдяки своїй інноваційній спрямованості та науково-технічній стратегії. Більшість країн світу, перш за все, постіндустріальні, прикладають максимум зусиль відносно формування, розвитку, збереження та укріплення науково-технічного потенціалу, збільшення обсягів інвестиційних потоків в наукоємні технології, участі в міжнародному технологічному обміні, прискорення темпів науково-технічного розвитку[4].

Як зазначає в своїй роботі Геєць В.М. «Структурна політика держави має бути зорієнтована на розвиток інфраструктури, забезпечення мобільності робочої сили, підтримку «нових» секторів (перш за все інноваційних та інформаційних), стимулювання реструктуризації та реформування підприємств, підвищення рівня регулювання діяльності природних монополій та обмеження використання ринків в інтересах корпоративних структур. Держава має також стимулювати диверсифікацію експорту з поступовим збільшенням продукції переробних галузей, особливо високотехнологічних, та поліпшення інвестиційного клімату, що не тільки скоротить відтік капіталу, але й створить передумови до репатріації українського капіталу, раніше вивезеного з України» [2].

Інші дослідники відмічають, що «в сучасному світі відбувається

переоцінка основних цінностей. Від економічної спрямованості суспільство переходить до інноваційної, від нагромадження матеріального багатства як основи особистого добробуту – до нагромадження інформації як основи суспільного прогресу. Не так володіння матеріальними благами, як володіння інформацією та інтелектуальним потенціалом визначають місце людини в сучасному суспільстві. Інвестиції в людський капітал і формування на цій основі інтелектуального капіталу суспільства перетворюються на пріоритетний загальнонаціональний інтерес» [6].

Державну підтримку можливо розділити на три рівні.

Пряма фінансова підтримка інноваційних процесів:

- безпосереднє фінансування утворення нових галузей, наукоємких виробництв тощо за рахунок коштів державного бюджету, зокрема на державних підприємствах;
- ініціювання створення та фінансування науково-дослідницьких програм, наукових центрів шляхом конкурсного відбору;
- надання безпроцентних чи пільгових позик та грантів;
- державне замовлення, дотації, компенсації, державні виплати на інноваційні продукти;

Фіскальні пільги для інноваційних продуктів: зниження ставок податку на прибуток підприємств; податковий кредит інноваційним підприємствам; зменшення суми прибутку до оподаткування шляхом виключення з нього вартості досліджень чи освоєння нової технології; пільгова амортизація для фірм, визначених як інноваційні.

Інші правові, інфраструктурні, економічні та політичні інструменти підтримки інновацій:

- введення системи сертифікації та стандартів, що заохочує споживання інноваційних товарів, товарів харчування високої якості, нових медичних, будівельних, телекомунікаційних, рекреаційних, туристичних, транспортних послуг тощо;
- розвиток та підтримка системи освіти в країні: закладів загальної освіти, університетів, спеціальної фахової підготовки, системи безперервного навчання і перекваліфікації робочої сили, курсів профільного тренінгу та менеджменту;
- тимчасовий дозвіл на монополію виробника інноваційних товарів та впровадження інноваційних технологій, або, навпаки, обмеження монопольного становища, що зменшує витрати

становлення нових виробників товарів чи послуг;

- створення державної інформаційної інфраструктури, розширення доступу до інформаційних мереж та банків даних, бібліотек;
- надання державних замовлень підприємствам для гарантування компенсації витрат на фінансування інновацій;
- здійснення державного лобіювання інтересів українських виробників інноваційної продукції на міжнародному рівні, застосування відповідного торговельного режиму та регулювання валютних курсів.

Отже, вкладаючи кошти в інновації, суспільство закладає основи довгострокової стратегії формування внутрішнього ринку товарів споживчого та виробничого призначення. Не можна також не відмітити широко обговорювання фахівцями проблеми наростання техногенних загроз через вичерпання резервів роботи обладнання та будівель, а також усвідомлення того, що навіть збереження існуючого положення на світових ринках для України вже є проблематичним. Сировинна модель розвитку та включення у СОТ практично позбавлена майбутнього. Адже в умовах «нової економіки» кардинальним чином змінюється саме поняття категорії «сировина». Відповідно змінюється й роль країн, економіка яких має переважно сировинну спрямованість. Конкуренція між країнами – «сировинними придатками» провідних економік зростатиме.

В своїй праці В.С. Найденов зазначає: «Економіка України знаходиться в стадії, коли економічне зростання за рахунок інвестицій не інноваційного характеру стає неможливим. В відомій моделі Солоу цей стан називають стабільною капіталоозброєністю: амортизація (споживання основного капіталу) стає рівною накопиченню основного капіталу [5]. Проаналізуємо стан матеріально технічної бази господарств України за таким показником як наявність сільськогосподарської техніки (табл. 1)

Таблиця 1

Наявність сільськогосподарської техніки в сільськогосподарських підприємствах України [7]

Техніка	Роки						Відхилення 2008 р. від 2000 р.
	2000	2004	2005	2006	2007	2008	
1	2	3	4	5	6	7	8
Трактори тис. шт.	318,9	230,5	216,9	201,3	186,8	177,4	-141,5
у розрахунку на 1000 га ріллі, шт.	11	11	11	10	10	9	-2
Зернозбиральні комбайни тис. шт.	65,2	50,0	47,2	44,3	41,0	39,1	-26,1
у розрахунку на 1000 га посівної площі зернових (без кукурудзи), шт.	6	5	5	4	4	4	-2
Кукурудзозбиральні комбайни тис. шт.	7,9	5,2	4,8	4,2	3,6	3,2	-4,7
у розрахунку на 1000 га посівної площі кукурудзи, шт.	8	3	5	4	2	2	-6
Картоплезбиральні комбайни тис. шт.	3,6	2,2	1,9	1,7	1,5	1,4	-2,2
у розрахунку на 1000 га посівної площі картоплі, шт.	133	111	117	103	70	57	-76
Бурякозбиральні машини тис. шт.	13,0	9,3	8,5	7,7	6,6	5,8	-7,2
у розрахунку на 1000 га посівної площі буряків, шт.	16	16	17	12	13	18	2

Як бачимо, з таблиці 1 в господарства скоротилось кількість техніки, що в свою чергу не може не позначитися на ефективності ведення господарювання

Україна дедалі більше відчуває на собі прояви процесів глобалізації, хід яких засвідчує безповоротність становлення багатовимірної, поліцивілізаційної структурно-функціональної системи. Зростає її залежність від загальносвітового економічного стану, а її становище в світі визначається рівнем синхронізації з інтеграційними процесами в економічній, технологічній, культурній та

політичній сферах. Наша держава не зможе вибороти належне місце у світі, доки не зміцниться зсередини. Водночас спостерігаються ознаки гальмування технологічного розвитку країни, що опосередковано призводить до обмеження ресурсів, які можуть бути спрямовані на захист національних інтересів.

В нашому суспільстві вже утвердилося розуміння необхідності переходу на інноваційну модель економічного розвитку. Проти цього немає жодних заперечень, адже будь-який прогрес у суспільстві пов'язаний з інноваціями. Суспільство, яке має можливість впровадити базову інновацію та відкрити «інноваційну нішу», виходить у лідери світового економічного змагання та забезпечує конкурентоспроможність національної економіки. Тільки тоді можливий притік інвестицій, що спричинять «інноваційну хвилю», дія якої приведе до якісних перетворень технологічного укладу [3].

Формування в державі спеціалізованих інформаційних структур на базі використання можливостей державної системи науково-технічної інформації дозволить здійснювати прогноз результативності інноваційних проектів, визначати їхню відповідність світовому рівню та можливий експортний потенціал. Особливе значення має формування в країні інноваційного клімату, інформаційних каналів й інфраструктури передачі інноваційних проектів приватним, особливо малим фірмам, що сприяло б прискореному впровадженню нововведень у виробництво.

Створення регіональних кластерів як соціально-економічних утворень сприяло б ефективнішому розподілу інвестиційно-інноваційних ресурсів і давало б змогу їх контролю з боку держави та регіональних органів влади.

За весь період реформування не було розроблено чіткої державної інвестиційно-інноваційної програми індикативного характеру. Розробка такої програми надасть можливість раціонально використати обмежені інвестиційні ресурси, визначить умови інвестиційної діяльності, дасть змогу контролювати розвиток економіки та спрямовувати його у потрібне русло в залежності від конкретної кон'юнктури внутрішнього та зовнішнього ринків.

Регіональні кластерні моделі необхідно створити трьох рівнів. До першого рівня регіонального кластеру необхідно віднести види діяльності, які формують ядро національної економіки. Розвиток цих галузей можна здійснювати через безпосереднє фінансування за рахунок держави. Ці галузі повинні стати «точками зростання» економіки.

До другого рівня кластерів за напрямами державного інвестування слід віднести підприємства, у створенні (реконструкції) яких держава буде брати часткову участь шляхом фінансування на зворотній основі чи надання державних гарантій з подальшим продажем у приватні руки державної частки.

До третього рівня кластерів які будуть належати підприємства, які не матимуть прямого бюджетного фінансування, але держава буде включати їх до індикативного плану розвитку і підтримувати непрямими засобами, а саме через податкові пільги, відповідну грошово-кредитну політику (наприклад надаючи кредити за пільговими ставками), науково-технічну політику (розробка цільових інноваційних програм та допомога при патентуванні та ліцензуванні) допомогу у розробці інвестиційних проектів, пошуку кредиторів тощо. За економічною сутністю вказані заходи є методами непрямого бюджетного субсидування.

Висновки. Невід'ємною частиною державної інноваційної політики є створення умов для розширення сфери та масштабів попиту, пропозицій і розповсюдження науково-технічних знань в регіонах, трансферу інноваційних розробок у виробництво.

Література:

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 36. – С..266

2. Геєць В.М., Александрова В.П., Скрипниченко М.І., Федулова Л.І. Прогноз можливих варіантів соціально-економічного розвитку України на найближчі роки та впливу на нього інноваційних факторів // http://www.foresight.nas.gov.ua

3. Гнатцов О.Г. Інноваційна стратегія та інформаційне виробництво // http://www.niss.gov.ua/Table/Zhalilo21/003.htm

4. Механік О. В. Інноваційний розвиток України // http://www.niss.gov.ua/Table/Zhalilo21/003.htm

5. Найденов В.С. Основы инновационной политики http://www.niss.gov.ua

6. Підсумки роботи круглого столу «Безпека економічних трансформацій» http://www.niss.gov.ua/Table/Zhalilo21/003.htm

7. Статистичний щорічник «Сільське господарство України за 2008 рік». – К., 2009.